

ПРОФЕСОР З.І.СЛЕПКАНЬ: ЛЮДИНА. ПЕДАГОГ. ВЧЕНИЙ.

Швець В.О.,

кандидат пед. наук, професор,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

„...невтомна бджілка української освіти”

У квітні місяці 2011 року виповнилося 80 років від дня народження видатного вченого в галузі методики навчання математики, одного з фундаторів української наукової школи з теорії та методики навчання математики в середніх і вищих закладах освіти Зінаїди Іванівни Слєпкань.

Слєпкань Зінаїда Іванівна народилася 16 квітня 1931 року в поселенні Печенжиця Тотьмського району Вологодської області (Росія), куди в 1930 р. були виселені із Запорізької області її дід і батьки. У 1939 – 1949 рр. навчалася в школі м. Тотьма.

У 1953 р. з відзнакою закінчила фізико-математичний факультет Мелітопольського педагогічного інституту. У 1953–1959 рр. працювала асистентом, старшим викладачем кафедри математики Мелітопольського педінституту, а також учителем математики в СШ № 4 м. Мелітополя.

З 1959 по 1962 рр. – аспірантка кафедри елементарної математики та методики математики. Перші дослідження з методики навчання математики З. І. Слєпкань стосувалися культури тригонометричних обчислень. Вони і стали основою дисертаційного дослідження. У рік закінчення аспірантури вона успішно захищає кандидатську дисертацію на тему «Культура тригонометричних обчислень у восьмирічній і середній школах» (науковий керівник А.С. Бугай).

З 1962 по 1965 роки З. І. Слєпкань – старший викладач загальнонаукового факультету Мелітопольського педінституту. З 1966 р. – доцент, а з 1983 р. – завідувач кафедри елементарної математики та методики математики КДПІ імені О.М. Горького. З. І. Слєпкань працювала також деканом підготовчого відділення КДПІ імені О.М. Горького (1974–1978 рр.), проректором з навчально-методичної роботи УДПУ імені М.П. Драгоманова (1989–1996 рр.).

Підсумком більш ніж тридцятилітньої праці Зінаїди Іванівни у галузі теорії та методики навчання математики стала докторська дисертація на тему: «Методическая система реализации развивающей функции обучения математике в средней школе», яку вона захистила в 1987 році в Москві при АПН СРСР у формі наукової доповіді за сукупністю робіт.

Зінаїда Іванівна – перша не тільки в Україні, а й у СРСР жінка, яка захистила докторську дисертацію з методики навчання математики. У 1989 р. вона отримала вчене звання професора.

Вона була головою навчально-методичного об'єднання вчителів СРСР, членом науково-методичної комісії Міністерства освіти і науки України по затвердженню

підручників, науково-методичних посібників, головою, членом спеціалізованої вченої ради по захисту докторських і кандидатських дисертацій в НПУ імені М.П. Драгоманова.

Протягом багатьох років З. І. Слєпкань успішно поєднувала наукову роботу з педагогічною. Читала лекційні курси «Методика навчання математики» та «Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі» для студентів фізико-математичного факультету, була незмінним лектором на курсах підвищення кваліфікації вчителів і викладачів ВНЗ, керувала написанням курсових, кваліфікаційних і магістерських робіт, а також педагогічною практикою магістрів.

Значне місце у науково-педагогічній діяльності З. І. Слєпкань відводилося розробці стандартів для вищої і середньої шкіл, підручників. Усі українські школи протягом десятка років працюють за підручником «Алгебра і початки аналізу 10-11», написаному З. І. Слєпкань у співавторстві з М. І. Шкілем та О. С. Дубинчук.

З. І. Слєпкань заслужений працівник народної освіти України (1995 р.), Відмінник освіти України (1997 р.). Була нагороджена медаллю до 50-річчя педагогічного інституту імені О.М. Горького, медалями М.В.Остроградського, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського, Золотою медаллю НПУ

імені М.П. Драгоманова (2007), медаллю „Ветеран праці”.

Зінаїда Іванівна Слєпкань – провідний вчений з теорії та методик навчання математики, її внесок у розвиток цієї науки великий і багатогранний. Вона отримала значні здобутки, які стосуються питань загальної і спеціальних методик, розвитку методики навчання математики в середній і вищій школах. Ці здобутки були опубліковані в понад 200 наукових і методичних працях, серед яких підручники для учнів і студентів, навчально-методичні посібники для студентів, аспірантів і вчителів.

Велике теоретичне і практичне значення для вчителів-практиків і студентів – майбутніх учителів математики мали праці З. І. Слєпкань присвячені ефективності уроків математики. У роботі “Шляхи підвищення ефективності уроків з математики” (1977) вона дала таке тлумачення ефективного уроку: “Ефективним, на нашу думку, слід вважати такий урок з математики, побудова і проведення якого максимально сприяє досягненню поставлених перед уроком цілей. Ефективно проведений урок дає можливість вчителю досягти оптимальних результатів навчання”. Тут же визначалися основні шляхи підвищення ефективності уроків.

Усі дослідження З. І. Слєпкань пронизує інтерес до проблем навчання алгебри і початків аналізу в загальноосвітній школі і професійно-технічних училищах. Розв’язанню цієї проблеми присвячено спеціальні статті, підручники і навчально-методичні посібники, підготовлені одноосібно і у співавторстві. Серед них слід відмітити “Системи рівнянь

другого степеня” (1964), “Алгебра і елементарні функції” (1968), “Методика викладання алгебри і початків аналізу” (1978).

Новий етап у розв’язанні проблеми навчання алгебри і початків аналізу – створення разом з М. І. Шкілем і О. С. Дубинчук підручників для загальноосвітніх навчальних закладів українською і російською мовами: “Алгебра і початки аналізу, 10–11” (1995, 1998, 2001), “Алгебра і початки аналізу, 10” (2002, 2003), “Алгебра і початки аналізу, 11” (2003, 2004), навчального посібника для учнів середніх ПТУ “Алгебра і початки аналізу” (1992, 2000). Комплект підручників доповнює підготовлений під керівництвом З. І. Слєпкань “Збірник задач з алгебри і початків аналізу” (2003).

Крім навчальних посібників з алгебри і початків аналізу для учнів середніх ПТУ, З. І. Слєпкань розробляла методику навчання математики для таких закладів. Разом з О. С. Дубинчук вона підготувала дві книги: “Преподавание математики в средних ПТУ. 1–й год обучения” (1985) і “Преподавание математики в средних ПТУ. 2–й год обучения” (1988). Ще одну книгу “Методичні особливості навчання геометрії в середньому ПТУ” (1992) вона написала у співавторстві з О. С. Дубинчук і С.Н. Філіповою.

Велику роль для розвитку методичної думки в Україні відіграла книга З. І. Слєпкань «Психолого-педагогические основы обучения математики» (1983). У цьому посібнику, який має монографічний характер, зроблено аналіз психологічних закономірностей окремих навчальних процесів: засвоєння математичних понять, розв’язування задач, доведення теорем. На основі психологічних теорій навчання і дидактичних систем розглянуто шляхи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів під час вивчення шкільного курсу математики і можливості управління цією діяльністю.

У розділі «Психолого-педагогические основы обучения учащихся доказательствам» З. І. Слєпкань розкриває розуміння загальної дидактичної задачі навчання доведень і звертає увагу на необхідність використовувати у процесі навчання математики готові доведення, що пропонуються вчителем або є у підручнику. “Готові доведення повинні виступати як моделі, на яких учні навчаються загальних і специфічних дій і прийомів розумової діяльності, що лежать в основі вміння доводити, застосовувати різні методи доведення, самостійно шукати доведення за аналогією з вивченим. Крім того, при евристичному викладі готових доведень вчитель розкриває учням шляхи відкриття способу доведення, вчить їх обґрунтовувати, міркувати, самостійно шукати окремі елементи доведення. Проблему навчання доведень доцільно розчленувати на кілька послідовних дидактичних завдань: 1) вивчення готових доведень, уміння їх відтворити; 2) самостійна побудова доведення за аналогією з вивченим; 3) пошук і побудова доведення вказаним учителем методом або способом; 4) самостійний пошук і виклад учнями доведень математичних тверджень”.

Результати своїх наукових досліджень у галузі методики математики та багаторічний досвід викладання цієї дисципліни у вищих навчальних закладах З. І. Слєпкань узагальнила в підручнику “Методика навчання математики” (2000, 2006). Підручник містить дві частини: загальна методика і методика навчання окремих предметів. У ньому розглядаються різні можливі підходи до вивчення навчального матеріалу з основних змістових ліній шкільного курсу, контролю успішності учнів, організації позакласної роботи з математики. Методика навчання окремих предметів шкільного курсу розкривається відповідно до ступенів навчання – основна і старша школа, і з урахуванням передового педагогічного досвіду вчителів України і зарубіжних країн. Особливістю підручника є

використання досягнень психолого-педагогічної науки і шкільної практики у навчанні математики учнів різних вікових груп.

У зв'язку з реформуванням системи вищої освіти і підготовкою магістрів З. І. Слєпкань підготувала і видала навчальний посібник «Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі» (2000, 2005). Матеріали цієї книги допомагають майбутнім магістрам ознайомитися з метою, завданнями, структурою та напрямками реформування вищої освіти. Окремі розділи посібника присвячені висвітленню методологічних, психологічних і педагогічних основ навчального процесу у вищій школі. Особлива увага в роботі приділяється питанням педагогічного контролю, науково-дослідницької роботи, післядипломної освіти. Автор врахувала зміни, що відбуваються у діяльності вищих навчальних закладів і розглянула передумови приєднання системи вищої освіти України до Болонського процесу.

Наукові дослідження З. І. Слєпкань окреслюють питання розвивального навчання математики, особистісно-орієнтованого навчання у середніх та вищих закладах освіти, розвитку творчого мислення учнів і студентів тощо. Цим проблемам присвячені окремі статті у журналах та наукових збірниках, виступи на конференціях та семінарах, а також посібник «Психолого-педагогічні та методичні основи розвивального навчання математики» (2004).

З. І. Слєпкань була науковим керівником 30 кандидатів педагогічних наук, 5 докторів педагогічних наук, понад сотню магістрів.

Науково-дослідницька та організаторська діяльність З. І. Слєпкань сприяли створенню і ефективному функціонуванню потужної наукової школи «*Теорія та методика навчання математики в середніх і вищих закладах освіти*», діяльність якої продовжується завдяки плідній роботі її учнів та колег.

Під керівництвом професора З. І. Слєпкань на кафедрі математики і методики викладання математики було організовано лабораторію по впровадженню мікропроцесорної техніки в навчальний процес, досліджувалися психолого-педагогічні основи навчання математики, створювалися навчальні посібники та підручники для школи і СПТУ, впроваджувалися в навчальний процес обов'язкові результати навчання. Відчутно посилилися зв'язки кафедри із спорідненими кафедрами Москви, Ленінграду, Мінська, Пресова, Шумена та педагогічних вузів України.

До останнього подиху Зінаїда Іванівна вболівала за справу, за навчання молоді. Вона заслужила глибоку увагу і шану студентів, аспірантів, учителів, колег по роботі своєю відданістю професії педагога, принциповим, вимогливим і доброзичливим ставленням до людей. Її постать є яскравим прикладом для наслідування студентською молоддю самовідданого служіння професії педагога та громадянина України.

Зінаїда Іванівна Слєпкань – велика Людина, Педагог, Вчений, якій хочеться наслідувати, але яку повторити неможливо!

З 11 по 13 травня 2011 р. у м. Києві на базі кафедри математики і теорії та методики навчання математики Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова відбулась міжнародна науково-практична конференція „Актуальні проблеми теорії і методики навчання математики”. Конференція присвячена 80 річниці з дня народження видатного вченого, доктора педагогічних наук, професора З.І. Слєпкань.

Співорганізаторами виступили Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (м. Київ), Інститут педагогіки НАПН України (м. Київ), Донецький

національний університет (м. Донецьк), Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (м. Черкаси), Білоруський педагогічний університет імені М. Танка (м. Мінськ, Білорусія), Шуменський педагогічний університет імені Єпископа Костянтина Преславського (м. Шумен, Болгарія).

У роботі конференції взяли участь 195 осіб, серед яких 5 академіків, 20 докторів наук, 99 кандидатів наук, 22 професори, 65 доцентів, 66 викладачів, 21 аспірант, 15 студентів і вчителів. Вони представляли Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, НАПН України, вищі та середні навчальні заклади, наукові установи та засоби масової інформації (видавництво „Вища школа”, „Шкільний світ”, „Педпреса”).

Учасники прибули з Болгарії (Пловдівський університет імені Пасія Хілендарського, Шуменський педагогічний університет імені Єпископа Костянтина Преславського), Білорусії (Білоруський педагогічний університет імені М. Танка, Інститут інформаційних технологій Білоруського державного університету інформатики і радіоелектроніки), Казахстану (Казахський національний педагогічний університет імені Абая, Казахський державний жіночий педагогічний університет), Росії (Орловський державний університет, Московський державний педагогічний університет), Туркменістану (Туркменський державний університет імені Махтумкулі), України (40 учасників, серед яких університети, інститути післядипломної освіти, школи, коледжі).

Робота конференції проходила в форматі пленарних засідань, чотирьох секційних засідань, круглого столу.

З вітальним словом до учасників конференції звернувся ректор НПУ імені М.П. Драгоманова, член-кореспондент НАН України, академік НАПН України, доктор філософських наук, професор Андрущенко В.П. Про напрямки наукових досліджень, роботу з аспірантами і докторантами розповів у своєму виступі проректор з наукової роботи НПУ імені М.П. Драгоманова, доктор філософських наук, професор Волинка Г.І.

Теплими спогадами про професора Слєпкань З.І. поділилися у своїх виступах директор Фізико-математичного інституту НПУ імені М.П. Драгоманова, доктор фізико-математичних наук, професор Працьовитий М.В. (тема доповіді „Фізико-математичний інститут: сьогодні, перспективи розвитку”), академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Бурда М.І. (тема доповіді „Внесок З.І. Слєпкань у розвиток шкільної математичної освіти”), завідувач кафедри математики і теорії та методики навчання математики НПУ імені М.П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук, професор Швець В.О. (тема доповіді „Професор З.І. Слєпкань: людина, вчений, педагог”) та інші учасники конференції.

Під час роботи конференції учасники відвідали Берковецьке кладовище, де поклали квіти на могилу З.І. Слєпкань, виставку картин, Ботанічний сад.

Головною метою конференції було:

- залучити провідних науковців в галузі теорії та методики навчання математики не тільки з України, а й з близького зарубіжжя, вчителів, аспірантів до обговорення актуальних проблем розбудови математичної освіти в Україні;

- визначити, обговорити методологічні, методичні та практичні основи навчання математики в середній та вищій школах;

- обмінятися напрацьованим практичним досвідом, проаналізувати його та використати в подальшій роботі під час створення стандартів математичної освіти, програм з

математики нового покоління, нових технологій навчання математики, альтернативних підручників з математики тощо;

- розширити наукові зв'язки між вченими НПУ імені М.П. Драгоманова і вченими з різних регіонів України та інших країн з метою інтегрування зусиль у розв'язанні актуальних проблем розбудови сучасної математичної освіти молодого покоління.

Заслухавши та обговоривши виступи доповідачів учасники конференції відзначили актуальність таких піднятих проблем:

- розробка нового стандарту математичної освіти для середніх навчальних закладів, програм з математики для основної і старшої школи;

- розробка теоретичних і практичних основ створення підручників з математики для основної та старшої, профільної школи;

- якість математичної освіти учнівської молоді і шляхи її покращення;

- створення і використання нових інформаційних технологій під час навчання математики в середній і вищій школах;

- виховні і розвивальні можливості математики та їх реалізація в навчальному процесі;

- розробка теоретико-практичних засад підготовки вчителів математики на різних ступенях навчання.

Учасники конференції виявили занепокоєння ситуацією, яка склалася в Україні, зокрема зниженням якості математичної підготовки школярів і студентів та недостатнім методичним забезпеченням навчання математики в середній і вищій школах.

На основі обговорень виступів, пропозицій та критичних зауважень учасники конференції прийняли таку ухвалу:

1. У наукових дослідженнях посилити увагу питанням розробки нових стандартів освіти (освітня галузь „Математика”, галузеві стандарти математичної освіти), враховувати новостворені нормативні документи в дисертаційних, магістерських дослідженнях.

2. Включати в теми дисертаційних досліджень питання розробки нових засобів навчання математики (підручників, дидактичних засобів, нових технологій тощо).

3. Координувати і узгоджувати тематику наукових досліджень (аспірантів, магістрів), періодично оприлюднювати їх на всеукраїнських та міжнародних конференціях.

4. Проводити в Україні щороку на базі провідних університетів одну Всеукраїнську та одну Міжнародну конференції, співorganizаторами яких мають виступати і інші установи (за згодою).

5. Посилити вимоги до оформлення і публікації тез конференцій, дозволити виступати на секційних засіданнях магістрантам лише разом з науковим керівником.

6. Кращі доповіді на конференції рекомендувати до друку у фахових виданнях.

Учасники конференції висловили подяку організаторам конференції „Актуальні проблеми теорії і методики навчання математики”: Національному педагогічному університету імені М.П. Драгоманова, Донецькому національному університету, Черкаському національному університету імені Богдана Хмельницького, Білоруському педагогічному університету імені М. Танка, Шуменському педагогічному університету імені Єпископа Костянтина Преславського, представники яких забезпечили успішне проведення конференції.